

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Черней В.В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ГОЛОВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Зростання тіньового сектору економіки та криміналізація практично усіх сфер господарювання стримує розвиток ринкових відносин в Україні, загрожуючи національним інтересам та національній безпеці держави, підриває довіру громадян до демократичних інститутів і цінностей, спричиняючи занепокоєння в суспільстві та критичні оцінки міжнародних експертів. За даними Міністерства внутрішніх справ України, протягом 2009-2013 рр. у середньому за рік було викрито близько 40 тис. економічних злочинів, серед яких переважають злочини проти власності (52,0 %), у сфері господарської діяльності (25,0 %) та пов'язані з ними зловживання службових осіб суб'єктів господарювання усіх форм власності (23,0 %). Перманентно збільшується питома вага тяжких та особливо тяжких злочинів і кількість потерпілих, яким завдано великої матеріальної шкоди [1].

Загостренню криміногенної ситуації на фінансовому ринку незалежної України сприяє нерозвинута система державного регулювання і контролю, правова розбалансованість учасників фінансового ринку та інші об'єктивні чинники. Соціально-економічний розвиток держави зумовлює потребу забезпечення безпеки у сфері діяльності небанківських фінансових установ (НФУ), до яких належать кредитні спілки, довірчі товариства, інвестиційні компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, страхові фірми та інші фінансові посередники, які надають широкий спектр послуг суб'єктам господарювання та населенню (станом на початок 2015 р. активи небанківського фінансового сектора України становили понад 100 млрд грн).

Особливу увагу слід приділяти захисту приватних інвесторів, оскільки пересічні громадяни здебільшого мають незначний досвід вкладання своїх коштів та обмежені можливості щодо відновлення порушених прав. Починаючи з досвіду фінансових пірамід 1990-х років, злочинні технології під прикриттям НФУ характеризуються використанням злочинцями прийомів маніпулювання свідомістю жертв, атрибутів усевітньо відомих компаній, сучасних телекомунікаційних технологій, корупційної підтримки чиновників усіх рівнів, що в поєднанні з недостатньо ефективними заходами протидії таким діям з боку держави тривалий час спричиняє високий рівень їх латентності [2].

Хоча в загальній структурі економічної злочинності частка виявлених щороку злочинів у сфері діяльності НФУ в згаданий період не перевищувала 2,5 %, викриті правоохоронними органами схеми заволодіння коштами громадян організованими групами та злочинними організаціями шахраїв викликають особливе занепокоєння своїми наслідками. На контролі керівництва Міністерства внутрішніх справ України станом на початок 2014 р. перебувало 326 резонансних кримінальних справ (проваджень), у яких потерпілими визнано загалом близько 100 тис. осіб, а сукупні збитки становлять понад 1 млрд грн, з яких реально відшкодовано не більше чверті. Масштаби злочинності на ринку небанківських фінансових послуг визнають значними й країни з розвинутими ринковими відносинами. За даними Інтерполу, збитки від організованої злочинності у сфері залучення інвестицій у країнах Європи посідають друге місце після наркобізнесу. Отже, перед вітчизняними правоохоронними органами (зокрема Міністерством внутрішніх справ України як центральним органом виконавчої влади у сфері боротьби зі злочинністю) постають усе нові проблеми законодавчого, відомчого нормативно-правового, організаційного та практичного характеру, які вимагають ефективного вирішення [3].

Пошук шляхів удосконалення проблем запобігання злочинам був предметом активних дискусій вітчизняних і зарубіжних учених, водночас увесь спектр проблем запобігання злочинам на небанківських фінансових ринках залишився поза межами наукових досліджень. Відтак, концептуалізація наукових

ідей і підходів до створення якісно нового механізму запобігання злочинам у сфері діяльності НФУ в Україні на основі його комплексного кримінологічного аналізу з урахуванням специфіки окремих сегментів фінансового ринку спрямована на розв'язання важливої науково-прикладної проблеми, що зумовило обрання цієї теми дисертації, визначило об'єкт та предмет дослідження.

Сучасні економічні реалії вимагають принципово нових науково обґрунтованих підходів до забезпечення належного правового захисту громадян від фінансового шахрайства, а також створення адекватних викликам часу засад здійснення підприємницької діяльності на ринку небанківських фінансових послуг. На часі розроблення цільових загальнодержавних і спеціальних (цільових) профілактичних заходів, що в комплексі дадуть змогу запобігти багатомільйонним втратам населення, суб'єктів господарювання та держави, а також повернути кошти ошуканим фізичним та юридичним особам.

Аналіз чинного законодавства і сформованої практики дає змогу дійти висновку про те, що функції протидії злочинам у сфері фінансів невинновато розпорошені за різними відомствами й нерідко дублюються. Для створення оптимальної організаційної побудови правоохоронних органів щодо запобігання економічним злочинам слід на нинішній базі усіх задіяних суб'єктів сформувати раціональну, динамічну, скоординовану систему, в якій кожний з її елементів здійснював би певні завдання з наділенням функціями, необхідними для досягнення загальної мети, спрямувавши вектор кримінально- правової політики на перекриття схем легалізації («відмивання») доходів, одержаних злочинним шляхом. Важливим організаційним кроком на цьому шляху має стати створення Державної служби фінансових розслідувань (проект відповідного положення запропоновано автором), доцільність якої підтверджує багаторічний досвід багатьох європейських країн, у яких такі спеціалізовані підрозділи здійснюють фінансову розвідку, а також попередження, виявлення та розслідування не лише податкових, а й усіх категорій фінансових злочинів.

У виявленні та запобіганні злочинів у сфері діяльності НФУ беруть участь працівники служб безпеки фінансових

компаній, незважаючи на те, що така їх діяльність має виключно організаційний характер і нормативно не врегульована, а відтак потребує унормування як на законодавчому рівні шляхом прийняття Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», так і на міжвідомчому - шляхом розроблення та прийняття за участю Нацкомфінпослуг, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України та інших суб'єктів інструкції з питань взаємодії у сфері забезпечення безпеки на ринку небанківських фінансових послуг, якою уповноважити керівників фінансових установ повідомляти правоохоронні органи в разі виявлення ними ознак підготовки або вчинення злочинів, надавати доступ до технічних (охоронних) засобів, приміщень і документів, сприяти збиранню доказів, що стосуються відшкодування завданих збитків, тощо.

Для уникнення ризику потрапляння у шахрайські схеми, а також з метою посилення прозорості операцій на фінансових ринках необхідно визначити на законодавчому рівні можливість одержання споживачами повної та достовірної інформації стосовно історії й показників діяльності небанківської фінансової установи (перед укладенням договорів про надання фінансових послуг), а також вимоги до інформації рекламного характеру відповідно до міжнародних стандартів та ділової практики країн Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Стан і структура злочинності в Україні за 2008-2014 рр. Офіційний веб-сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://mvs.gov.ua>.

2. Чернявський С. С. Сучасні тенденції криміналізації фінансового сектора економіки України / С. С. Чернявський // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. - 2015 - № 1 - С. 99-110.

3. Черней В. В. Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання злочинам у сфері діяльності небанківських фінансових установ в Україні : [монографія] / В. В. Черней. - К. : 2014. - 456 с.